

Frazeološka antonimija

Bešenić, Leonarda

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:930449>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Leonarda Bešenić

Frazeološka antonimija

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Leonarda Bešenić

Matični broj: 0009077994

Frazeološka antonimija

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Željka Macan

Rijeka, 16. rujna 2019.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Frazeološka antonimija* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Željke Macan.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Leonarda Bešenić

Potpis

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Frazeologija.....	3
3. Antonimija.....	5
3.1. Glagolska antonimija.....	7
3.2. Pridjevna antonimija.....	8
3.3. Imenička antonimija.....	10
4. Frazeološka antonimija.....	11
4.1. Podjela frazemskih antonima prema broju sastavnica frazema koji ostvaruju antonimni odnos.....	33
4.1.1. Razlika u jednoj leksičkoj jedinici.....	34
4.1.2. Razlika u dvjema ili više jedinica.....	35
4.1.3. Frazemi čija su značenja u antonimijskom odnosu, ali njihove leksičke jedinice nisu antonimi.....	35
4.2. Podjela frazemskih antonima s obzirom na tri podskupine antonima: binarni, stupnjeviti i obratni.....	37
5. Veznici u frazemskim antonimima.....	39
6. Višeznačnost sastavnice frazema.....	40.
7. Odstupanja u antonimiji koja su uočena u frazemskim antonimima.....	41
8. Zaključak.....	42
9. Popis literature.....	43
10. Sažetak i ključne riječi.....	44
Phraseological antonymy	45

1. Uvod

Frazeološka je antonimija vrlo zanimljiva leksička pojava upravo zbog toga što su se spojile frazeologija, koja je sama po sebi zanimljiva lingvistička disciplina široke primjene, prisutna u svim aspektima pisane i govorene komunikacije svojom ekspresivnošću i slikovitošću, te antonimija kao odlika jezika da se svemu izrazi suprotnost. Za potrebe ovoga rada, iz *Hrvatskoga frazeološkog rječnika* izdvojeni su frazemi koji imaju svoje antonimne parove. Selektirani su tako da se prvenstveno pazilo na značenje pojedinoga frazema te ostvaruje li se među frazemima antonimijski odnos na značenjskoj razini, zatim su kao frazemski antonimi uzimani i frazemi koji kao svoje sastavnice imaju lekseme koji su antonimijski parnjaci, a ujedno je i značenje tih frazema antonimijsko. Pronađeni su i frazemi čije su sastavnice antonimi, no njihovo značenje nije. Središnji dio rada čini temeljna podjela frazemskih antonima prema broju njihovih sastavnica koje stupaju u antonimijski odnos.

Cilj je rada ukazati na zaista velik broj zabilježenih frazemskih antonima u rječniku te mogućnost podjele istih prema različitim kriterijima.

2. Frazeologija

Prema definiciji natuknice *frazeologija* u *Rječniku stranih riječi* Vladimira Anića, riječ je o „ukupnosti fraza, izraza, uzrečica i poslovice jednoga jezika ili idioma“ te „načinu izražavanja svojstvenom jednoj osobi, društvenom sloju, ideologiji itd.“ (Anić 2000: 457). Budući da je frazeologija *mlada lingvistička disciplina* (Menac 2014:5), budi interes među znanstvenicima da istraže što je više mogućih područja u kojima je frazeologija primjenjiva. Prilikom definiranja termina *frazeologije* važno je navesti dva osnovna značenja, na ista upućuje i Antica Menac u Predgovoru *Hrvatskoga frazeološkog rječnika*: prvenstveno treba reći da je to lingvistička disciplina koja kao predmet svoga proučavanja uzima „ustaljene izraze koji se proučavaju u okviru jednoga jezika ili više njih“ (Menac 2014:5) te da ju treba promatrati kao „ukupnost frazema objedinjenih prema različitim kriterijima“ (Menac 2014:5).

Kao svaka lingvistička disciplina, frazeologija ima svoju osnovu jedinicu – *frazem*. Da bi se neki izraz smatrao frazemom mora zadovoljiti određene kriterije: mora imati najmanje dvije sastavnice koje su u jezičnoj upotrebi ustaljene (Menac 2014:5), čvrste strukture, *idiomatične*¹ i *reproduktivne* (Mahmutović 2014:136). Kada je riječ o njegovim obilježjima, među prvima se nameće izrazita slikovitost, zatim visok stupanj ekspresivnosti i konotativno² značenje negativnoga predznaka (Menac 2014:5) što ih i čini frekventnima u svakodnevnoj komunikaciji te brojnim literarnim djelima. Obilježje koje navode i Menac i Mahmutović, a bez kojega zapravo o frazemima ne možemo govoriti, jest **desemantizacija**. Nužno je naime da je barem jedna sastavnica frazema desemantizirana kako bi neki izraz uopće mogli nazvati frazemom, odnosno jedna sastavnica frazema neće više imati značenje koje ima kada nije dio određenog frazema (Menac 2014:6). Primjerice, u frazemu *živjeti od zraka* prvotno je značenje zraka kao elementa važna za život, stavljanjem u frazem dolazi do gubljenja navedenog značenja te mu se pridružuje novo značenje ništavila stoga značenje frazema i jest živjeti od ničega, odnosno siromašno živjeti. Proces se desemantizacije odvija na različitim stupnjevima, stoga možemo govoriti o:

1. potpunoj desemantizaciji,
2. djelomičnoj desemantizaciji,
3. nultoj desemantizaciji.

¹ *Idiomatika* – ukupnost pojava koje se povezuju s pojmom idioma, svojstvene vezanim izrazima i drugim organiziranim oblicima riječi (Anić, Vladimir; Goldstein Ivo (2000) *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber. str. 577)

² *Konotacija* – misaona radnja i ukupnost asocijacija koje povezuju riječ i njeno značenje (Anić, Vladimir; Goldstein Ivo (2000) *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber. str. 722)

Popis frazema koji se donosi u ovom radu sadrži frazeme koji su u najvećoj mjeri imali potpuni ili djelomični stupanj desemantizacije. Neki od primjera potpune desemantizacije su sljedeći: *od glave do pete*, *imati u malom prstu*, *gas do daske*, *sto na sat*, *od šuba*, *vući se kao gladna godina*, *i mirna Bosna*, *španska sela*, *nema ga što vidjeti*, *steže se (steglo se) grlo*, *imati u nogama*, *stari lisac*, *Bog je uzeo < k > sebi*, *sjena od čovjeka* itd. Djelomična desemantizacija vidljiva je u primjerima poput: *debeo kao svinja (prasac, prase)*, *mršav (tanak) kao čačkalica (prut)*, *dobar kao anđeo*, *dobar kao duša*, *brzinom munje (svjetlosti)*, *brz kao vjetar*, *spor kao puž*, *početi/ počinjati od abecede* itd. Primjeri s nultom desemantizacijom nisu pronađeni jer su se za potrebe rada tražili isključivo frazemi koji ostvaruju antonimijski odnos. Frazemi s nultim stupnjem desemantizacije, poput *crna burza*, nemaju svoje antonimne parove.

3. Antonimija

Antonimija se može definirati na različite načine. Može se reći kako je antonimija leksička pojava gdje dva leksema imaju suprotstavljena značenja³, ona je „odlika jezika kao rezultata mišljenja“ (Šarić 1992:178). Svaka riječ koja ima svoj antonimijski par jedna je od krajnjih točki koje međusobno ostvaruju najveći stupanj različitosti (Šarić 1998:178). Pri definiranju antonimije važno je upozoriti kako ona nije istoznačnica s disjunkcijom⁴ što je najbolje utvrditi primjerom, koji navodi Ljiljana Šarić, da određeni predmet ne mora biti ili bijel ili crn (Šarić 1998:179 - 180). Daniela Katunar u svom znanstvenom radu *Prepositional antonymy in Croatian: a corpus approach* donosi definiciju antonimije s obzirom na paradigmatski i sintagmatski odnos, navodi definiranje antonimije Eugenea A. Nide da je ona „jedan od četiri glavna međuleksička paradigmatska odnosa utemeljena na diskretnim komponentama koje se međusobno nadopunjuju i stoga uspostavljaju vezu između dva prilično različita pojma“ (Katunar 2014:154). Strukturalistički gledano, leksemi u paradigmatskom odnosu čine izraze koji na sintagmatskoj osi postaju zamjenjivi. Katunar navodi kako je „takozvana hipoteza zamjenjivosti neodrživa kada se radi o definiranju pojavnosti i svojstava antonima“ te da je antonimija, suprotno tradicionalnim pristupima, „sintagmatski odnos koji služi različitim funkcijama diskursa“ (Katunar 2014:155).

Kako frazeologija ima svoju osnovnu jedinicu tako i *antonim* možemo smatrati osnovnom jedinicom antonimije. Antonim je svaka riječ suprotna značenja prema kojoj drugoj riječi (Anić 2000:102) koja je punoznačna (imenice, glagoli, pridjevi, prilozi, brojevi, zamjenice), međutim može se govoriti i o antonimiji nepunoznačnih riječi (prijedlozi, veznici, usklici, čestice), o čemu će se više pisati u poglavlju *Veznici u frazemskim antonimima* ovoga rada prema znanstvenom radu Lane Hudeček i Milice Mihaljević *Veznička sinonimija i antonimija u hrvatskoj leksikografiji*. Riječi koje imaju svoje antonimne parove mogu se odnositi na vremenske i prostorne odnose te količinu i kakvoću (Hudeček 2008:168). Da antonimija nije svojstvena isključivo punoznačnim riječima ukazuju i radovi koji su kao predmet svoga istraživanja uzeli upravo antonimiju nepunoznačnih riječi, primjerice: prijedložna i veznička antonimija. Hudeček i Mihaljević u svom spomenutom znanstvenom radu potvrđuju mogućnost prijedložne antonimije, navodeći primjer iz *Gramatike hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića: prijedlog *ispod* antonim je

³ Hrvatska enciklopedija – Antonim (pristupano 4. rujna 2019. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=3159>)

⁴ *Disjunkcija* – razdvajanje, razdruživanje, nešto što se nalazi u opreci (ili – ili) (Anić, Vladimir; Goldstein Ivo (2000) *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber. str. 311)

prijedlogu *iznad* (Hudeček 2008: 177). O prijedložnoj antonimiji puno više piše Daniela Katunar u radu koji je ranije naveden. Prvenstveno pažnju usmjeruje na činjenicu da je prijedložna antonimija relativno neistraženo područje, jer se većina studija antonimije usmjeruje na imenice, glagole i pridjeve, dok prijedložnu antonimiju spominju sporadično unutar određenih vrsta antonimijskih odnosa (Katunar 2014:152). Pri proučavanju semantike prijedloga, većinom se usmjeruje na polisemne odnose prijedloga, tj. višeznačnost samih prijedloga, ti se odnosi mogu „podijeliti u ona koja nastoje smanjiti značenja prijedloga u osnovnim komponentama leksičkog sustava, ili na one koji predlažu semantički bogate polisemične mreže prijedložna značenja“ (Katunar 2014:152)

Prijedložna i veznička antonimija može se potvrditi i u frazemskim antonimima. S obzirom na prijedlog u jednom frazemu te njegovim antonimnim parnjakom, mijenja se značenje samoga frazema koji pri tom dobiva antonimijsko značenje. Primjerice:

u trendu – izvan trenda,
ići uz dlaku – ići niz dlaku.

Tri su osnovna tipa antonimije koja su ustanovili B. Heasley i J. R. Hurford, a istu podjelu donosi i Ljiljana Šarić (Šarić 2007:36):

1. **binarni antonimi,**
2. **obratni antonimi,**
3. **stupnjeviti antonimi.**

O navedenoj će podjeli biti više govora u nastavku ovoga rada. Antonimi se također mogu razlikovati s obzirom na korijen riječi koja čini antonim, stoga postoje **raznokorijenski** i **istokorijenski** antonimi (Šarić 1992:185). Kod istokorijenskih antonima ključnu ulogu imaju prefiksi (ne-, a-, dis-, ab-, bez-, sub-, protu-, anti-), ali i sufiksi ako se uzme u obzir da deminutivi i augmentativi ostvaruju antonimijski odnos: kućica – kućetina (Šarić 1992:185). Raznokorijenskih je antonima veći broj jer ne zahtijevaju glasovnu podudarnost s antonimnim parom, kao što to zahtijevaju istokorijenski, primjerice: svjetlo – tama, lijep – ružan, star – mlad itd. Budući da se antonimija u većini ostvaruje u punoznačnim riječima moguća je i podjela na glagolsku, imeničku i pridjevnu antonimiju (Šarić 2007:85 – 97) te se u radu donosi razvrstavanje frazemskih antonima koji kao svoju sastavnicu imaju glagolski, imenički ili pridjevi antonim.

3.1. Glagolska antonimija⁵

U glagolsku antonimiju ulaze glagoli koji su istoga korijena, time dakle pripadaju istokorijenskim antonimima. Međutim se u glagolsku antonimiju mogu svrstati i neki raznokorijenski glagolski antonimi. Frazemski antonimi koji su pronađeni u *Hrvatskom frazeološkom rječniku*, a u kojima se zamjećuje glagolska antonimija, su sljedeći:

izvući se/ izvlačiti se iz nebranog (neobranog) grožđa - uhvatiti (zateći) u neobranom (nebranom)grožđu,

hladiti jaja - oznojiti jaja,

odriješiti (odvezati, razvezati) kesu - stegnuti (pritegnuti, zavezati) kesu,

otпустiti ručnu kočnicu - povući ručnu kočnicu,

izaći/ izlaziti (iskočiti/ iskakati) iz kolotečine - ući/ ulaziti u kolotečinu,

ući/ ulaziti u modu - izaći/ izlaziti iz mode,

porušiti (srušiti/ rušiti, spaliti/ spaljivati, paliti) <sve> mostove <za sobom (iza sebe)> -

sagraditi/ graditi (izgraditi) mostove,

imati mozga < u glavi > - nemati mozga < u glavi > ,

imati soli u glavi - nemati zrno (zrna) soli u glavi,

sačuvati obraz - izgubiti obraz,

narasti (porasti/ rasti) u očima - pasti/ padati u očima,

akcije padaju - akcije rastu (skaču),

navući (natovariti) bijedu na vrat - skinuti bijedu s vrata,

imati tri čiste - nemati tri čiste,

izgubiti/ gubiti dobar glas - steći glas,

bez glave i repa je ili nema < ni > glave ni repa - ima glavu i rep,

ispasti/ ispadati iz gifa - ući/ ulaziti u gif ili uhvatiti/ hvatati gif.

⁵ Naslov poglavlja preuzet je iz studije Ljiljane Šarić *Antonimija u hrvatskome jeziku: semantički, tvorbeni i sintaktički opis* (Šarić 2007:85)

Iz navedenih je frazemskih antonima vidljivo da su glagolski antonimi kao sastavnice frazema istokorijenski (imati – nemati, ući – izaći, razvezati – zavezati) nastali samo prefiksacijom te raznokorijenski (izgubiti – steći, ispustiti – uhvatiti, srušiti – sagraditi ili rušiti – graditi, sačuvati – izgubiti itd.)

3.2. Pridjevna antonimija⁶

Pridjevna je antonimija raznovrsna, a iz popisa frazemskih antonima koji se donosi, uvidjet će se uglavnom raznokorijenski pridjevni antonimi. Oni označavaju suprotnost određene karakteristike ili svojstva te nedostatak čega. Istokorijenski pridjevni antonimi nastaju dodavanjem prefiksa ne-, tj. negacijom, pri tomu je važno upozoriti da svaki leksem kojemu se dodaje prefiks ne- neće činiti antonimijski par, kao npr. loš – neloš i dobar – nedobar, u tom slučaju oni ne ostvaruju antonimijski odnos koji ostvaruju sretan – nesretan (Šarić 2007: 89). Frazemski antonimi s pridjevnom antonimijom su sljedeći:

ključni (veliki, krupni) igrač - sitni igrač,

solo igrač - timski igrač,

drugoga kova (soja) - istoga kova (soja),

novoga kova - staroga kova,

vruće (vrole) krvi - hladne krvi,

otvorenih očiju - zatvorenih očiju,

imati široke poglede - imati uske poglede,

širokih pogleda - uskih pogleda,

širokih vidika - uskih vidika,

obratiti se/ obraćati se (doći/ dolaziti) na krivu (pogrešnu) adresu - obratiti se/ obraćati se (doći/ dolaziti) na pravu (dobru) adresu,

povući kriv (pogrešan) potez - povući pravi potez,

⁶ Naslov poglavlja preuzet je iz studije Ljiljane Šarić *Antonimija u hrvatskome jeziku: semantički, tvorbeni i sintaktički opis* (Šarić 2007:87)

prikazati/ prikazivati u **crnoj** boji - prikazati/ prikazivati u **ružičastoj** boji (svjetlu),
na **drugo** brdo tkan - na **isto (jedno)** brdo tkan,
ubaciti/ ubacivati (prebaciti/ prebacivati) u **nižu** brzinu – ubaciti/ ubacivati
(prebaciti/prebacivati) u **višu** brzinu,
u **krivi** (zao) čas - u **pravi** čas,
imati **prazan** džep (džepove) ili biti **prazna** džepa (džepova) - imati **pun** (dubok) džep
(džepove),
biti na **dobru** glasu - biti na **zlu (lošem)** glasu,
doći na **dobar** glas - doći na **zao (loš)** glas,
misliti (razmišljati) svojom (**vlastitom**) glavom - misliti (razmišljati) **tuđom** glavom,
ljepši (**slabiji, nježniji**) spol - **jači** spol,
biti na **dobrom (pravom)** putu - biti na **krivom (pogrešnom)** putu,
doći/ dolaziti (dospjeti/ dospijevati) u **prave** ruke - doći/ dolaziti (dospjeti/ dospijevati) u
krive (pogrešne) ruke,
na **duge** staze (pruge) - na **kratke** staze,
dobra strana - **loša** strana,
jaka (jača) strana - **slaba** strana,
s **dobre** strane - s **loše** strane,
dati/ davati **crveno** svjetlo - dati/ davati **zeleno** svjetlo,
prikazati/ prikazivati (pokazati/ pokazivati) u lijepom (najljepšem, **najboljem**) svjetlu -
prikazati/ prikazivati (pokazati/ pokazivati) u **lošem** svjetlu,
odigrati/ igrati (imati) **sporednu (malu, drugorazrednu)** ulogu - odigrati/ igrati (imati) **veliku**
(**važnu, ključnu**) ulogu,
biti **dobre** volje - biti **loše (zle)** volje,
vrata su **otvorena** - vrata su **zatvorena**,
roditi se pod **nesretnom** zvijezdom - roditi se pod **sretnom** zvijezdom.

3.3. Imenička antonimija⁷

Imenička antonimija nastaje iz pridjevnice i glagolske antonimije. Šarić navodi kako je ona „odraz antonimije drugih vrsta riječi“ (Šarić 2007:94) te da u najvećem broju slučajeva nastaju prefiksacijom ne-. Međutim i ovdje valja biti na oprezu, jer neće svaki put biti antonimi parnjak ili će pak biti riječ o *prividnoj antonimiji* (o čemu će više biti riječ u nastavku rada). Na popisu frazemskih antonima nije uočena imenička antonimija unutar sastavnica frazema, o njoj možemo govoriti isključivo ako gledamo dvije „tematski oprečne skupine“ frazemskih antonima⁸. Imeničke antonimne skupine koje su zabilježene su sljedeće:

početak – završetak

ružnoća – ljepota

mršavost – debljina

blizina – daljina

siromaštvo/ oskudica – bogatstvo/ izobilje

tišina – buka

mir – nemir

neradnik – radnik

uspjeh – neuspjeh

istina – laž

zadovoljstvo – nezadovoljstvo

žena – muškarac

⁷ Naslov poglavlja preuzet je iz studije Ljiljane Šarić *Antonimija u hrvatskome jeziku: semantički, tvorbeni i sintaktički opis* (Šarić 2007:94)

⁸ Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.

<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemenyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>

4. Frazeološka antonimija

Ranije je u radu ukazano na iznimnu popularnost frazeologije kao znanstvene discipline te njenu široku primjenu. Može se reći kako je upravo njena široka primjena jedan od razloga koji ju čini plodnom za ostvarivanje semantičkih odnosa, poput antonimije. Budući da je antonimija također vrlo prisutna u svakodnevnoj komunikaciji te da je pronalaženje i izražavanje suprotnosti u ljudskoj prirodi, daje se zaključiti kako je frazeološka antonimija vrlo zanimljiva jezična pojava. Radova koji se bave isključivo frazeološkom antonimijom je izuzetno malo, što potvrđuje i činjenica da je za ovaj rad kao literatura uzet jedan jedini pronađeni znanstveni članak koji se bavi isključivo frazeološkom antonimijom – članak Aleksandre Kovács *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku* objavljen na mrežnoj stranici *filologia.hu*. Kao osnovna jedinica frazeološke antonimije uzima se **frazemski antonim** kojemu se pripisuju sva svojstva i karakteristike koje vrijede za frazeme i antonime – ekspresivnost frazemskih antonima ovisi o stupnju oprečnosti koju ostvaruju antonimi, dakle što su u većoj opreci to je i ekspresivnost frazemskih antonima veća.⁹

Frazemski antonimi u *Hrvatskom frazeološkom rječniku* pronađeni su tako da se oprečnost gledala u sastavnicama frazemskih antonima, dakle ako je jedna ili više sastavnica frazemskoga antonima ostvarivala antonimni odnos, izdvojena je kao primjer frazeološke antonimije. Također se gledala oprečnost u značenju frazemskoga antonima, ako sastavnice frazema nisu po prirodi antonimijski parnjaci, ali je ukupno značenje tih frazema antonimno, izdvojeni su kao primjer frazeološke antonimije. Nakon što smo definirali što je frazemski antonim, potrebno je navesti što se ne smatra frazemskim antonimom. Navodi se obrazloženje Aleksandre Kovács na primjeru *izgubiti pamet – dobiti pamet* : „Uporabom semantički različitih glagola kao sastavnice frazema izgubiti – dobiti dobivamo sasvim novu situaciju. Frazem *dobiti pamet* ne postoji pa samim tim ne može predstavljati značenjsku opreku frazemu *izgubiti pamet*. Da bi dobili značenjsku opreku frazemu *izgubiti pamet*, moramo upotrijebiti frazem u kojem njegova glagolska sastavnica ne predstavlja opreku a to je *doći/ dolaziti pameti* i tek tako postizemo značenjsku opreku dvaju frazema.“¹⁰

⁹ Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.

<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemanyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>

¹⁰ Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.

<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemanyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>

U nastavku se donosi čitava tablica s pronađenim frazemskim antonimima u *Hrvatskom frazeološkom rječniku* po principu ekscerptiranja, podijeljena u tri cjeline: 1) frazemski antonimi značenjem, 2) frazemski antonimi izrazom i značenjem te 3) frazemski antonimi čije su sastavnice antonimijski parnjaci, ali konačno značenje frazema nije antonimno.

FRAZEMSKI ANTONIMI ZNAČENJEM	
NIŠTA <i>< ni a > ni be ili ni a < ni be ></i> <i>ni bijele < ni crne ></i> <i>ništa pod < milim > bogom</i> <i>nema ni korova</i> <i>ni dram</i>	SVE <i>od a do ž</i> <i>od glave do pete ili od pete do glave</i>
NE ZNATI <i>< ni a > ni be ili ni a < ni be ></i> <i>pitaj Boga</i> <i>< sam > Bog zna (bdi ga znao)</i> <i>nemati dunsta (dume)</i> <i>razumjeti se kao magarac (magare) u kantar</i> <i>nemati pojam < o pojmu ></i> <i>nemati tri čiste</i>	ZNATI <i>od a do ž</i> <i>imati u malom prstu</i>
OD POČETKA/ POČETAK <i>stupiti/ stupati u akciju</i> <i>početi/ počinjati od abecede</i> <i>< kao > prvo i prvo</i>	KRAJ/ ZAVRŠETAK <i>i amen</i> <i>stići/ stizati (doći/ dolaziti) na amen</i> <i>bilo pa prošlo</i> <i>< i > bog te veseli (veselio)</i> <i>i (pa) bog</i> <i>i mirna Bosna</i> <i>u konačnici</i>
BRZO <i>ajn – cvaj</i> <i>brzinom munje (svjetlosti)</i> <i>filmskom brzinom</i> <i>u petoj brzini</i>	SPORO <i>vući se kao gladna godina</i> <i>puževim korakom (brzinom) ili puževim koracima</i> <i>mic po mic</i>

čas posla u (za) tili čas u djeliću sekunde dok bi dlanom o dlan < udario > ili dok udariš dlanom u dlan kao bez duše kao furija gas do daske glavom bez obzira kao bez glave kao grom brz kao munja kao oparen (ofuren) u rekordnom roku sto na sat brz kao vjetar trčati (juriti) kao zec na halo u hipu na ho – ruk dok (prije nego < što >) kažeš (si rekao) keks (britva) brz kao metak (strijela) navrat – nanos dati/ davati petama vjetra u roku odmah (keks) od šuba kao vjetar (vihor) pod hitno s nogu	spor kao puž vući se (miljeti) < sporo > kao puž korak po korak s noge na nogu nogu pred nogu

ODLIČNO <i>ajnc a</i> <i>bog bogova</i> <i>kako bog zapovijeda</i> <i>kao bog</i> <i>za bogove</i> <i>svaka < ti > čast</i> <i>prva liga</i> <i>za pet</i> <i>bez premca</i> <i>kao zmaj</i> <i>dobar kao dobar dan</i> <i>grom gromova</i> <i>kao grom</i> <i>do jaja</i> <i>sve pet</i> <i>čista petica</i> <i>puna šaka brade</i>	LOŠE <i>nešto (što) se iza brda valja</i> <i>biti na niskim granama</i> <i>idi mi – dođi mi</i> <i>jad i bijeda</i> <i>ubij bože</i> <i>jad i čemer</i> <i>tiha jeza</i> <i>ispod < svake > kritike</i> <i>< ni > pas maslom ne bi pojeo (pokusao)</i> <i>bez veze</i> <i>sačuvaj Bože ili Bože sačuvaj ili Bog te sačuvaj</i> <i>zlo i naopako</i>
LJEPOTA <i>praznik (blagdan) za oči</i> <i>kao u priči ili kao iz priče</i> <i>kao u raj</i> <i>iz snova</i> <i>kao u snu</i> <i>lijep kao slika</i> <i>sladak kao šećer</i>	RUŽNOĆA <i>ružan kao akrap</i> <i>kao posrani golub</i> <i>ružan kao smrtni grijeh</i> <i>ružan kao lopov</i> <i>ružan kao ponoć (noć)</i> <i>ružan kao pas</i> <i>šaka jada</i> <i>< kao > šaka u oko</i> <i>ružan kao < sam > vrag</i>
PRETJERANO <i>imati velike apetite</i> <i>raste (povećava se) apetit</i> <i>vučji apetiti</i> <i>do balčka</i>	UMJERENO <i>naći/ nalaziti < pravu > mjeru</i>

<i>kao lud (blesav, mahnit)</i> <i>do besvijesti</i> <i>do bola</i> <i>obećati/ obećavati brda i doline</i> <i>napraviti/ praviti od (iz) buhe (muhe) slona</i> <i>nemati (ne poznavati) granice (granica)</i> <i>prijeći/ prelaziti < sve > granice ili prijeći/ prelaziti svaku granicu</i> <i>napraviti/ praviti od komarca magarca</i> <i>na kvadrat/ kub</i> <i>dizati (uzdizati) u oblake</i>	
DOBRA OSOBA <i>dobar kao anđeo</i> <i>dobra duša</i> <i>duša od čovjeka (žene)</i> <i>dobar kao kruh</i> <i>imati zlatno srce</i> <i>dobra (mek) srca</i>	LOŠA OSOBA <i>govno od čovjeka</i> <i>obična nula</i> <i>zli jezici</i> <i>pokvaren (zao) do srži</i> <i>pokvaren kao mućak</i> <i>bez srca</i> <i>prodana duša</i> <i>kurvin (kurbin) sin</i>
JASNO <i>vidi se (vidjelo se) iz aviona</i> <i>crno na bijelo (bijelom)</i> <i>čisto i bistro</i> <i>jasno kao < bijeli > dan</i> <i>jasno i glasno</i> <i>jasno kao jedanput jedan</i> <i>sjećati se kao danas (jučer, sad)</i> <i>vidi se kao na dlanu</i> <i>jasno kao pekmez</i>	NEJASNO <i>čorbine čorbe čorba</i> <i>kao kroz san</i>

UMRIJETI <i>Bog je uzeo < k > sebi</i> <i>dati (predati) Bogu dušu</i> <i>otići (preseliti se) na onaj (drugi) svijet</i> <i>otići Bogu na istinu (račun)</i> <i>otegnuti papke</i> <i>otići na vječni počinak</i> <i>ispustiti < posljednji > dah</i> <i>ispustiti dušu</i> <i>rastati se/ rastavljati se s dušom (sa životom)</i> <i>otići pod ledinu</i> <i>< zauvijek > sklopiti (zaklopiti, zatvoriti)</i> <i>oči</i> <i>zaspati (spavati, počinuti/ počivati) vječnim snom</i> <i>rastati se (oprostiti se) s ovim svijetom ili</i> <i>rastati se (oprostiti se) od ovoga svijeta</i> <i>otići pod crnu zemlju</i> <i>preseliti se u vječnost</i>	RODITI SE <i>ugledati svijet</i> <i>ugledati svjetlo (svjetlost) dana</i> <i>doći/ dolaziti na svijet</i>
MRŠAVOST <i>osušiti se kao bakalar</i> <i>suh (mršav) kao bakalar</i> <i>mršav (tanak) kao čačkalica (prut)</i> <i>sjena od čovjeka</i> <i>kao da je od (iz) gladi pobjegao</i> <i>kao da je iz groba ustao</i> <i>< sama > kost i koža</i> <i>vide se (broje se) < sva > rebra ili mogu se</i> <i>prebrojiti < sva > rebra</i>	DEBLJINA <i>debeo kao svinja (prasac, prase)</i> <i>udebljati se kao svinja (prasac, prase)</i>

BLIZINA <i>bok uz (o) bok</i> <i>biti na korak</i> <i>nadohvat ruke</i>	DALJINA <i>bogu iza leđa (za leđima, iza nogu)</i> <i>gdje je bog (vrag) rekao laku noć</i> <i>preko brda i doline</i> <i>< na > tri dana jahanja</i> <i>preko (iza) devet (sedam) gora (brda, mora)</i> <i>na kraj svijeta</i> <i>na kraju svijeta</i> <i>iza božjih leđa</i>
STAR <i>od Adama < i Eve ></i> <i>kad (dok) je < još > Bog po zemlji hodao</i> <i>mlad kao rosa u podne</i> <i>pod stare dane</i> <i>od pamtivijeka</i> <i>Abrahamove godine</i> <i>sa x godina na leđima (grbači)</i> <i>od Kulina bana</i> <i>za Kulina bana</i> <i>star kao Metuzalem</i> <i>star kao Biblija</i>	MLAD <i>u cvijetu mladosti</i> <i>mlad kao rosa (pupoljak)</i>
STAR <i>taj smo film već gledali</i> <i>od Kulina bana</i>	NOV <i>to mi je prvi glas</i> <i>< nov > kao ispod čekića ili nov < kao ></i> <i>ispod čekića ili ispod čekića</i> <i>nov novcat</i>
STAR <i>smrdi (miriše) po naftalinu ili smrdi (miriše)</i> <i>na naftalin</i> <i>izvan trenda</i>	MODERAN <i>posljednji (zadnji) krik mode</i> <i>u trendu</i> <i>biti u modi</i>

VAŽNA/ BITNA OSOBA <i>alfa i omega</i> <i>bog i batina</i>	NEVAŽNA/ NEBITNA OSOBA <i>peti kotač na kolima</i> <i>stoka sitnog zuba</i> <i>drek na šibici</i>
MNOGO/ PUNO <i>ima na bacanje</i> <i>kao blata</i> <i>nema (nije bilo) broja</i> <i>konjska doza</i> <i>ni broja se ne zna</i> <i>preko glave je</i> <i>uvrh glave</i> <i>ima kao gljiva < poslije kiše ></i> <i>nicati (rasti) kao gljive < poslije kiše ></i> <i>do krajnjih granica</i> <i>do grla (guše)</i> <i>iks puta</i> <i>ima za (na) izvoz</i> <i>ima kao korova</i> <i>mali milijun</i> <i>ima (bilo je) kao mrava</i> <i>na vagone</i> <i>da se sve praši (puši)</i> <i>ima kao Rusa (Kineza)</i>	MALO/ NIMALO <i>jedan kao nijedan</i> <i>ni (niti) za jotu</i> <i>na kapaljku</i> <i>malo pa ništa</i> <i>ni najmanje</i> <i>za konjski nokat</i> <i>ni za pedalj (korak)</i> <i>u tragovima</i> <i>za (na) jedan zub</i> <i>za pod zub</i> <i>šaka jada</i> <i>ni koliko je crno (crnoga) pod noktom (ispod nokta)</i>
KVALITETNO <i>< i > anđeli bi jeli</i>	NEKVALITETNO <i>za jednokratnu upotrebu (uporabu)</i>
SIROMAŠTVO/ OSKUDICA <i>živjeti od danas do sutra</i> <i>odnijeti (nositi) gaće na štapu</i> <i>< i > gol i bos</i> <i>golotinja i bosotinja</i> <i>pasti na niske grane</i>	BOGATSTVO/ IZOBILJE <i>živjeti kao mali bog</i> <i>pun kao brod</i> <i>živjeti kao bubreg u loju</i> <i>napuniti < svoj > džep (džepove)</i> <i>živjeti kao grof (paša, lord, beg)</i>

< jedva > sastaviti/ sastavljati (vezati/ vezivati) kraj s krajem živjeti na (o) kruhu i vodi biti bez kuće i kućišta ili nemati ni kuće ni kućišta gol (siromašan, ubog) kao crkveni miš pasti (doći, spasti) na prosjački štap živjeti od zraka živjeti iz dana u dan	živjeti kao grofica živjeti kao kralj (< mali > car) bogat kao Krez teče med i mlijeko ima < i > ptičjeg mlijeka ili ne manjka (ne fali) < ni > ptičjeg mlijeka nema čega (što) nema živjeti na velikoj (visokoj) nozi ležati (spavati) na novcu (novcima, parama) plivati (valjati se) u novcu (parama) dobro potkožen plivati (živjeti) u slasti i lasti (masti) jesti velikom žlicom
JEFTINO za bagatelu za čavle u besćenje za crkavicu za šaku dolara za kikiriki	SKUPO paprena (astronomska) cijena posegnuti duboko u džep to nije za moj džep košta kao suho zlato skup kao suho zlato
TVRD SAN spavati kao beba (dojenče, malo dijete) spavati (zaspati) kao puh (hrčak) spavati snom pravednika spavati (zaspati) kao zaklan	LAK SAN spavati kao zec
ISKRENO svom dušom (srcem) bez zadnjih misli čista srca otvorena srca	NEISKRENO svim farbama prefarban (ofarban) držati (imati) figu (fige) u džepu krokodilske suze

LJUT/ LOŠE VOLJE/ TUŽAN <i>biti u banani</i> <i>biti u bedu</i> <i>zelen od bijesa</i> <i>puknuti/ pucati (pjeniti se, kipjeti) od bijesa</i> <i>klonuti (pasti/ padati) duhom</i> <i>biti u komi</i> <i>teško je pri duši</i> <i>kao pokisla kokoš</i> <i>crven kao paprika</i> <i>ljut (bijesan) kao ris (pas)</i>	SRETAN/ DOBRE VOLJE <i>roditi se u košuljici</i> <i>osmijeh od uha od uha</i>
ŠUTJETI/ TIŠINA <i>tiho kao u crkvi</i> <i>u po (pol, pola) glasa</i> <i>šutjeti kao grob</i> <i>začepiti gubicu</i> <i>zavezati jezik</i> <i>držati jezik za zubima</i> <i>maca < je > popapala jezik</i> <i>nijem kao riba</i> <i>šutjeti kao riba</i> <i>škrt na riječima</i> <i>grobna (mrtva) tišina</i> <i>ne otvoriti / ne otvarati usta</i> <i>šutjeti kao zid</i> <i>bez riječi</i>	GOVORITI/ BUKA <i>cika (krika, skrika) i rika</i> <i>dere se (viče, urla) kao da ga kolju</i> <i>iz sveg grla</i> <i>koliko ga grlo nosi</i> <i>progovoriti na guzicu (dupe, rit)</i> <i>huka i buka</i> <i>derati se kao jarac (vol)</i> <i>duga (dugog) jezika</i> <i>imati dug jezik</i> <i>imati jezik kao krava rep</i> <i>mlatiti jezikom</i> <i>progovoriti na lakat</i> <i>govoriti (pričati) kao navijen</i>
MIRAN/ MIR <i>miran (tih) kao bubica</i> <i>mirne duše</i> <i>tiho (mirno) kao u grobu</i>	NEMIRAN/ NEMIR <i>kao lav u kavezu</i> <i>podignuti (izazvati) buru</i> <i>imati crve u stražnjici (guzici)</i>

NIKAKO <i>ni za sve blago < ovoga > svijeta</i> <i>ni za < dragog > boga</i> <i>sačuvaj Bože ili Bože sačuvaj ili Bog te sačuvaj</i> <i>daleko od toga</i> <i>ni za živu glavu</i> <i>nema (nije bilo) < ni > govora</i> <i>ni govora</i> <i>ni u ludilu (bunilu)</i> <i>malo sutra (morgen)</i> <i>ni mrtav</i> <i>taman posla</i> <i>ni pod razno</i> <i>nema teorije (šanse)</i> <i>da me ubiješ</i>	SVAKAKO <i>bez pogovora</i> <i>pošto – poto</i> <i>sto posto</i> <i>u svakom pogledu</i> <i>jedan kroz jedan</i> <i>hvala Bogu</i> <i>bez daljnjeg</i>
VRIJEDAN <i>nema cijene (cijenu)</i> <i>biti na cijeni</i> <i>zlata vrijedan</i> <i>u svakom slučaju</i>	BEZVRIJEDAN <i>ne vrijedi (ne valja) ni pišljiva boba</i> <i>ne vrijedi < ni > < po (pol, pola) > lule duhana</i> <i>biti ravan (jednak) nuli (ništici)</i> <i>ni u kom slučaju</i> <i>ni slučajno</i> <i>nula bodova</i> <i>šuć – muć pa prolij</i>
UVIJEK <i>< i > svetkom i petkom ili < i > petkom i svetkom</i>	NIKAD <i>na sveto nigdarjevo</i> <i>na svetoga nikada</i> <i>kad na vrbi rodi grožđe</i>

NERADNIK <i>živjeti kao bik u gmajni</i> <i>krasti bogu dane</i> <i>ni orao ni kopao</i>	RADNIK <i>raditi (tegliti) kao konj (vol, marva, životinja, stoka)</i> <i>marljiv (vrijedan, radišan) kao mrav (pčela, pčelica, crv, krtica)</i> <i>raditi kao mrav (crv, krtica)</i> <i>latiti se/ laćati se (prihvatiti se/ prihvaćati se, primiti se/ primati se) posla</i> <i>raditi (funkcionirati) kao < švicarski> sat</i>
ISKUSAN <i>imati u nogama</i> <i>stari lisac</i>	NEISKUSAN <i>mora (treba) < još > puno (mnogo) žganaca (pure, palente) pojesti</i>
GLADAN <i>umrijeti/ umirati od gladi</i> <i>gladan kao vuk (pas)</i>	SIT <i>sit do grla (guše)</i>
NEREALNO <i>živjeti (lebdjeti, plivati) u oblacima</i> <i>prazno (pusto, puko) obećanje</i>	REALNO <i>stajati s obje noge na zemlji ili stajati s < objema > nogama na zemlji</i> <i>< to je > kao amen</i>
ISTO <i>na (u) dlaku (vlas) isti</i> <i>isti drek</i> <i>jedno te isto</i> <i>biti na istoj (jednako)j valnoj dužini</i> <i>nije đavo, nego vrag</i> <i>biti sličan (nalik) kao dvije kapi vode</i> <i>sad smo fifti – fifti</i> <i>< sve > na isti (jedan) kalup</i> <i>isto sranje, drugo pakovanje</i> <i>nije šija nego vrat</i>	RAZLIČITO <i>kao nebo i zemlja</i> <i>kako kad</i> <i>kao bog i šeširdžija</i>

<i>staviti/ stavljati (strpati/ trpati) pod istu kapu</i>	
JEDNOSTAVNO/ LAKO <i>nije greda kao od šale mačji kašalj dječja igra</i>	KOMPLICIRANO/ TEŠKO <i>zamršeno klupko kruh sa sedam (devet) kora težak kao olovo biti u govornima (dreku) < do grla, guše> hod po mukama jedva jedvice na jedvite jade</i>
SUHO <i>suh kao barut</i>	MOKRO <i>mokar (pokisao) kao miš</i>
HRABAR <i>imati petlje (petlju) boriti se kao lav (M) boriti se kao lavica (Ž) hrabar kao lav (M) hrabra kao lavica (Ž)</i>	KUKAVICA <i>bojati se < i > < svoje > vlastite sjene ili bojati se <i> svoje sjene</i>
POZNATO <i>otkriti/ otkrivati Ameriku</i>	NEPOZNATO <i>španska sela</i>
JAK <i>jak kao bik (konj) kao od brda (brijega, stijene) odvaljen gora od čovjeka velik kao kuća u < punoj > snazi</i>	SLAB <i>nema ga što vidjeti metar cvancik metar i žilet (šumska jagoda, ćevap) sitan ali dinamitan</i>
PROPADATI <i>biti na aparatima otići na bubanj dotaknuti (dodirnuti) dno < dna > potonuti na dno jedva disati ostati bez gaća</i>	UZDIZATI SE <i>dići/ dizati se (roditi se/ rađati se) iz pepela</i>

<i>tonuti u glib</i>	
BIJELO <i>bijel bjelcat</i> <i>bijel kao snijeg</i>	CRNO <i>crn crncat</i>
USPJEH <i>izvući/ izvlačiti se iz blata</i> <i>stati/ stajati uz bok</i> <i>izvući/ izvlačiti (izvaditi/ vaditi) iz govana</i> <i>(govna, dreka)</i> <i>daleko dogurati (dotjerati)</i> <i>doći (stići) na zelenu granu</i> <i>pobrati/ brati lovorike</i>	NEUSPJEH <i>uvaliti se/ uvaljivati se (upasti, upadati) u <</i> <i>velika > govna</i> <i>uvaliti/ uvaljivati u < velika > govna</i> <i>obрати bostan</i> <i>izgubiti/ gubiti bitku (borbu)</i> <i>izvući/ izvlačiti deblji (kraći) kraj</i>
ISTINA <i>reći/ govoriti (kazati) bobu bob, a popu pop</i> <i>Bog mi je svjedok</i>	LAŽ <i>lagati kao pas</i> <i>laže čim zine</i> <i>pod (u) navodnicima</i>
OBOŽAVATI KOGA <i>gledati (vidjeti) boga</i>	MRZITI <i>mrziti (prezirati) iz dna (dubine) duše</i>
RAVNOPRAVNA BORBA <i>borba prsa o (u) prsa</i>	NERAVNOPRAVNA BORBA <i>borba Davida i Golijata</i> <i>igra mačke i miša</i>
DOBAR POLOŽAJ <i>biti na konju</i>	LOŠ POLOŽAJ <i>pasti (spasti) s konja na magarca</i>
ZADOVOLJSTVO <i>gladiti bradu</i> <i>s guštom</i> <i>smiješiti se brk</i>	NEZADOVOLJSTVO <i>s knedlom u grlu</i>
ZATVOREN <i>biti (naći se/ nalaziti se) iz (onkraj) brave</i>	SLOBODAN <i>slobodan kao ptica na grani</i>
POVUČEN <i>zakopčan do grla</i>	OTVORITI SE <i>izaći iz < svoje > čahure</i>
GUŽVA <i>vrvi kao u košnici</i>	BEZ LJUDI <i>ni žive duše nema (nije bilo)</i>

KASNITI <i>kasniti u fazi</i>	NE KASNITI <i>ne časiti < ni > časa</i>
PESIMISTIČNO <i>gledati crno</i>	OPTIMISTIČNO <i>gledati ružičasto</i>
KRATKO <i>u glavnim (osnovnim, općim) crtama</i> <i>u najkraćim crtama (potezima)</i> <i>kratka (kratkoga) daha</i>	DUGO <i>bez kraja i konca</i>
INTELIGENTAN <i>čudo od djeteta</i> <i>živa (hodajuća, putujuća) enciklopedija</i> <i>(leksikon)</i> <i>mudar kao Salamun (Solomun)</i>	NEINTELIGENTAN <i>glup kao konj (vol, tele)</i> <i>glup kao noć (ponoć)</i> <i>glup kao guzica</i> <i>< mjerna > jedinica za glupost</i> <i>glup kao klada</i> <i>imati slamu (piljevinu) u glavi</i> <i>s malo soli u glavi</i> <i>glup kao stup</i> <i>nemati sve daske u glavi</i>
PRIHVATLJIVO <i>biti po ćudi</i>	NEPRIHVATLJIVO <i>ne dati se krstiti</i>
LAGODNO/ UGODNO <i>biti (osjećati se) kao doma</i>	NELAGODNO/ NEUGODNO <i>steže se (steglo se) grlo</i>
SPOSOBAN <i>biti u stanju</i>	NESPOSOBAN <i>imati dvije lijeve</i>
KORISTAN <i>biti od koristi</i>	BESKORISTAN <i>kao gluhomu dobro jutro (dan)</i>
VAŽNO <i>Sveto pismo</i> <i>pitanje života i smrti</i> <i>dan D</i>	NEVAŽNO <i>sitna riba</i>
NEPRIVLAČNA ŽENA <i>ravna kao daska</i>	PRIVLAČNA ŽENA <i>džepna Venera</i>

POGREŠNO <i>smrtni grijeh</i> <i>izgubljena (odlutala, zabludjela) ovca</i> <i>(ovčica)</i>	ISPRAVNO <i>pogodak u sridu</i> <i>biti u pravu</i>
NAMJERNO <i>ne bez razloga</i>	SLUČAJNO <i>igrom sudbine/ slučaja</i>
FRAZEMSKI ANTONIMI IZRAZOM I ZNAČENJEM	
IZVUĆI SE IZ NEPRILIKE <i>izvući se/ izvlačiti se iz nebranog</i> <i>(neobranog) grožđa</i>	NAĆI SE U NEPRILICI <i>uhvatiti (zateći) u neobranom (nebranom)</i> <i>grožđu</i>
OSOBA SA ZNAČAJNOM ULOGOM <i>ključni (veliki, krupni) igrač</i>	OSOBA BEZNAČAJNE ULOGE <i>sitni igrač</i>
SAMOSTALNO DJELOVANJE <i>solo igrač</i>	DJELOVANJE U KOLEKTIVU <i>timski igrač</i>
NIŠTA NE RADITI <i>hladiti jaja</i>	RADITI/ NARADITI SE <i>oznojiti jaja</i>
U PRAVO VRIJEME <i>kao kec (as) na desetku (deset)</i>	U KRIVO VRIJEME <i>kao kec (as) na jedanaest</i>
DATI NOVAC <i>odriješiti (odvezati, razvezati) kesu</i>	NE DATI NOVAC <i>stegnuti (pritegnuti, zavezati) kesu</i>
BESKARAKTERAN <i>bez kičme</i>	KARAKTERAN <i>imati kičmu</i>
UBRZATI DJELOVANJE <i>otпустiti ručnu kočnicu</i>	USPORITI DJELOVANJE <i>povući ručnu kočnicu</i> <i>stati na kočnicu</i>
PRESTATI ŽIVJETI USTALJENIM ŽIVOTOM <i>izaći/ izlaziti (iskočiti/ iskakati) iz kolotečine</i>	ŽIVJETI USTALJENIM ŽIVOTOM <i>ući/ ulaziti u kolotečinu</i>
NE ZAOSTAJATI <i>držati korak</i>	ZAOSTAJATI <i>izgubiti/ gubiti korak</i>

PRUŽITI MODEL UZORNOG PONAŠANJA <i>dati/ davati (pružiti/ pružati) < dobar > primjer</i>	PRUŽITI MODEL LOŠEG PONAŠANJA <i>dati/ davati (pružiti/ pružati) loš primjer</i>
NAPREDOVANJE <i>korak naprijed (dalje)</i> <i>uzlazna putanja</i>	NAZADOVANJE <i>korak natrag (nazad)</i> <i>silazna putanja</i>
RAZLIČITO <i>drugoga kova (soja)</i>	ISTO <i>istoga kova (soja)</i>
MODERAN <i>novoga kova</i> <i>u trendu</i>	STAROMODAN <i>staroga kova</i> <i>izvan trenda</i>
TEMPERAMENTAN <i>vruće (vrele) krvi</i>	MIRAN/ STALOŽEN <i>hladne krvi</i>
RIJETKO <i>malo kad</i>	ČESTO <i>svako malo</i>
POSTATI OPĆEPRIHVAĆEN <i>ući/ ulaziti u modu</i>	PRESTATI BITI OPĆEPRIHVAĆEN <i>izaći/ izlaziti iz mode</i>
PREKINUTI ODNOS <i>porušiti (srušiti/ rušiti, spaliti/ spaljivati, paliti) <sve> mostove <za sobom (iza sebe)></i>	USPOSTAVITI ODNOS <i>sagraditi/ graditi (izgraditi) mostove</i>
PAMETAN <i>imati mozga < u glavi ></i> <i>imati soli u glavi</i>	GLUP <i>nemati mozga < u glavi ></i> <i>bez soli u glavi/ nemati soli u glavi</i> <i>bez zrna soli u glavi</i> <i>nemati zrno (zrna) soli u glavi</i>
JEDNOSTAVNO <i>bez po muke</i>	PROBLEMATIČNO <i>imati muke</i>
NADATI SE <i>gajiti nadu</i>	NE NADATI SE <i>izgubiti/ gubiti < svaku > nadu</i>
OSKUDJEVATI <i>biti kratak s novcem (lovom)</i>	NE OSKUDJEVATI <i>biti pri novcu (lovi, parama)</i>

IMATI ČASTI <i>čista (neokaljana) obraza</i>	NEMATI ČASTI <i>imati debeo obraz ili biti debelih (debela) obraza</i>
SACUVATI ČASTI <i>sačuvati obraz</i>	IZGUBITI ČASTI <i>izgubiti obraz</i>
STEĆI POŠTOVANJE <i>narasti (porasti/ rasti) u očima</i>	IZGUBITI POŠTOVANJE <i>pasti/ padati u očima</i>
POMNO <i>otvorenih očiju</i>	BEZ RAZMIŠLJANJA <i>zatvorenih očiju</i>
BITI NEVAŽAN <i>biti (ostati) u drugom planu</i>	BITI NAJVAŽNIJI/ VAŽAN <i>biti u prvom planu</i>
POSTATI NEVAŽAN <i>pasti (padati) u drugi plan</i>	POSTATI VAŽAN <i>doći/ dolaziti (izbiti/ izbijati) u prvi plan</i>
BITI TOLERANTAN <i>imati široke poglede širokih pogleda</i>	BITI NETOLERANTAN <i>imati uske poglede uskih pogleda</i>
VISOKO OBRAZOVAN <i>širokih vidika</i>	SLABO OBRAZOVAN <i>uskih vidika</i>
POGREŠNO <i>obratiti se/ obraćati se (doći/ dolaziti) na krivu (pogrešnu) adresu povući kriv (pogrešan) potez</i>	ISPRAVNO <i>obratiti se/ obraćati se (doći/ dolaziti) na pravu (dobru) adresu povući pravi potez</i>
SMANJITI ŠANSE <i>akcije padaju</i>	POVEĆATI ŠANSE <i>akcije rastu (skaču)</i>
NEPRAVEDNO <i>< i > po babu (babi) i po stričevima</i>	PRAVEDNO <i>ni po babu (babi) ni po stričevima</i>
UPASTI U NEVOLJU <i>navući (natovariti) bijedu na vrat</i>	OSLOBODITI SE NEVOLJE <i>skinuti bijedu s vrata</i>
PESIMISTIČNO/ NEPOVOLJNO <i>prikazati/ prikazivati u crnoj boji</i>	OPTIMISTIČNO POVOLJNO <i>prikazati/ prikazivati u ružičastoj boji (svjetlu)</i>
DRUGAČIJI <i>na drugo brdo tkan</i>	JEDNAK <i>na isto (jedno) brdo tkan</i>

USPORAVANJE <i>ubaciti/ ubacivati (prebaciti/ prebacivati) u nižu brzinu</i>	UBRZANJE <i>ubaciti/ ubacivati (prebaciti/ prebacivati) u višu brzinu</i>
NI U KOM SLUČAJU <i>ni po (pod) svaku cijenu</i>	U SVAKOM SLUČAJU <i>po (pod) svaku cijenu</i>
U LOŠEM TRENUTKU <i>u krivi (zao) čas</i>	U PRAVOM TRENUTKU <i>u pravi čas</i>
IMATI HRABROSTI <i>imati tri čiste</i>	NEMATI HRABROSTI <i>nemati tri čiste</i>
BITI U FORMI ODREĐENI DAN <i>imati svoj dan</i>	NE BITI U FORMI ODREĐENI DAN <i>nije moj dan</i>
IMATI ISTO MIŠLJENJE <i>svirati (puhati) u iste dipe</i>	IMATI DRUGAČIJE MIŠLJENJE <i>udarati/ udariti u druge dipe</i>
NE SUPROTSTAVLJATI SE <i>ići niz dlaku</i>	SUPROTSTAVLJATI SE <i>ići uz dlaku</i>
NA VEĆOJ UDALJENOSTI <i>izvan dohvata</i>	U BLIZINI <i>na dohvat ruke</i>
NEMATI NOVCA <i>imati prazan džep (džepove) ili biti prazna džepa (džepova)</i>	IMATI NOVCA <i>imati pun (dubok) džep (džepove)</i>
ISKRENO <i>bez fige u džepu</i>	NEISKRENO <i>s figom u džepu</i>
IMATI SPOSOBNOST <i>biti u formi</i>	IZGUBITI SPOSOBNOST <i>izići (ispasti) iz forme</i>
DOBRA REPUTACIJA <i>biti na dobru glas</i>	LOŠA REPUTACIJA <i>biti na zlu (lošem) glas</i>
STEĆI UGLED <i>doći na dobar glas</i> <i>steći glas</i>	IZGUBITI UGLED <i>doći na zao (loš) glas</i> <i>izgubiti/ gubiti dobar glas</i>
TIHO <i>ispod glasa</i>	GLASNO <i>na (u) sav glas ili iz sveg glasa</i>

NEJASNO <i>bez glave i repa je ili nema < ni > glave ni repa</i>	JASNO <i>ima glavu i rep</i>
ŽIV <i>imati glavu na ramenima</i>	MRTAV <i>izgubiti glavu (život)</i>
SAMOSTALNO MISLITI <i>misliti (razmišljati) svojom (vlastitom) glavom</i>	NESAMOSTALNO MISLITI/ PO NEČIJIM UTJECAJEM <i>misliti (razmišljati) tuđom glavom</i>
POGINUTI <i>platiti glavom (životom)</i>	OSTATI NA ŽIVOTU <i>sačuvati glavu < na ramenima ></i>
UBITI <i>skratiti za glavu</i>	SPASITI ŽIVOT <i>spasiti/ spašavati glavu</i>
IZGUBITI VJEŠTINU <i>ispasti/ ispadati iz gifa</i>	STEĆI VJEŠTINU <i>ući/ ulaziti u gif ili uhvatiti/ hvatati gif</i>
ŽENA <i>bolja (ljepša) polovica životna suputnica (družica) ljepši (slabiji, nježniji) spol</i>	MUŠKARAC <i>jača polovica životni suputnik jači spol</i>
IĆI PREMA PRAVOM RJEŠENJU <i>biti na dobrom (pravom) putu</i>	IĆI PREMA KRIVOM RJEŠENJU <i>biti na krivom (pogrešnom) putu</i>
BEZVRIJEDAN <i>ispod < svake > razine (nivoa)</i>	VRIJEDAN <i>na visokoj (najvišoj) razini (nivou)</i>
BITI DODIJELJEN PRAVOJ OSOBI <i>doći/ dolaziti (dospjeti/ dospijevati) u prave ruke</i>	BITI DODIJELJEN KRIVOJ OSOBI <i>doći/ dolaziti (dospjeti/ dospijevati) u krive (pogrešne) ruke</i>
NEIZRAVNO <i>iz druge (treće) ruke</i>	IZRAVNO <i>iz prve ruke</i>
NA DULJE VRIJEME <i>na duge staze (pruge)</i>	NA KRAĆE VRIJEME <i>na kratke staze</i>
POZITIVNO <i>dobra strana jaka (jača) strana s dobre strane</i>	NEGATIVNO <i>loša strana slaba strana s loše strane</i>

POSTUPITI SUPROTNO OD DRUGIH <i>plivati (ići) protiv struje</i>	POSTUPITI U SKLADU S DRUGIMA <i>plivati (ići) sa strujom</i>
ZAGROBNI ŽIVOT <i>onaj svijet</i>	ZEMALJSKI ŽIVOT <i>ovaj svijet</i>
ZABRANITI <i>dati/ davati crveno svjetlo</i>	DOPUSTITI <i>dati/ davati zeleno svjetlo</i>
PRIKAZATI NA LIJEP NAČIN <i>prikazati/ prikazivati (pokazati/ pokazivati) u lijepom (najljepšem, najboljem) svjetlu</i>	PRIKAZATI NA RUŽAN NAČIN <i>prikazati/ prikazivati (pokazati/ pokazivati) u lošem svjetlu</i>
SEBE LIJEPO PRIKAZATI <i>prikazati/ prikazivati se (pokazati/ pokazivati se) u lijepom svjetlu</i>	SEBE RUŽNO PRIKAZATI <i>prikazati/ prikazivati se (pokazati/ pokazivati se) u lošem svjetlu</i>
NA ČAS <i>na tren</i>	NI ČASA <i>ni na tren (čas) ni trena</i>
TROŠEĆI VLASTITA SREDSTVA <i>u svom trošku</i>	TROŠEĆI TUĐA SREDSTVA <i>o tuđem trošku</i>
IMATI NEVAŽNO ZNAČENJE <i>odigrati/ igrati (imati) sporednu (malu, drugorazrednu) ulogu svirati drugu violinu</i>	IMATI VAŽNO ZNAČENJE <i>odigrati/ igrati (imati) veliku (važnu, ključnu) ulogu svirati prvu violinu</i>
DUGOTRAJAN <i>duga (dugoga) vijeka</i>	KRATKOTRAJAN <i>kratka (kratkoga) vijeka</i>
SRETAN <i>biti dobre volje</i>	TUŽAN <i>biti loše (zle) volje</i>
DOBRODOŠAO JE TKO <i>vrata su otvorena</i>	NIJE DOBRODOŠAO <i>vrata su zatvorena</i>
BITI NESRETAN U ŽIVOTU <i>roditi se pod nesretnom zvijezdom</i>	BITI SRETAN U ŽIVOTU <i>roditi se pod sretnom zvijezdom</i>

FRAZEMSKI ANTONIMI SAMO IZRAZOM

<i>ni amo (simo) ni tamo</i> – LOŠE/ NEODREĐENO	<i>amo – tamo ili tamo – amo</i> – U RAZNIM SMJEROVIMA
<i>daj Bože</i> – NEKA MI SE ŽELJA ISPUNI	<i>ne daj Bože ili ne dao Bog</i> – SLUČAJNO/ NIKAKO
<i>muška glava</i> – MUŠKARAC	<i>ženska glava</i> - < LUDA/ NESMOTRENA > ŽENA
<i>pasti/ padati na ispitu</i> – PROPASTI NA PROVJERI KVALITETA	<i>položiti ispit</i> – OPRAVDATI OČEKIVANJA
<i>pusiti/ puštati korijen (korijenje, žile)</i> – UDOMAĆITI SE	<i>uhvatiti/ hvatati korijen (korijenje)</i> – UČVRSTITI SE
<i>imati nos do neba</i> – BTI UMIŠLJEN	<i>imati nos do poda</i> – UVRIJEDITI SE
<i>nos je do neba</i> – UOBRAŽEN	<i>nos je do poda</i> – UVRIJEĐEN
<i>ocrniti (okaljati) < svoj > obraz</i> - OSRAMOTITI SE	<i>osvijetliti < svoj > obraz</i> – POSTIĆI USPJEH
<i>otvoriti/ otvarati oči</i> – POMOĆI KOMU DA SE UOČI BITNO	<i>zatvoriti/ zatvarati oči</i> – NAMJERNO NE UOČITI
<i>muška ruka</i> – STROGOST/ SPRETNOST/ SNAGA	<i>ženska ruka</i> – Ž KOJA IMA SMISAO ZA LIJEPO/ BLAGOST, NJEŽNOST
<i>povisiti (podići/ podizati, dignuti/ dizati) ton (glas)</i> – PODVIKNUTI U UZBUĐENJU (LJUTNJI)	<i>spustiti (sniziti) ton</i> – UBLAŽITI OŠTRINU GLASA
<i>imati srca</i> – BITI DOBAR	<i>nemati srca</i> – NEMATI HRABROSTI/ RAZUMIJEVANJA
<i>ući/ ulaziti na mala vrata</i> - POJAVITI SE U JAVNOSTI NEPRIMJETNO	<i>ući/ ulaziti na velika vrata</i> – POJAVITI SE UZ ŠIROKU PODRŠKU

Obrađivanjem odabrane literature, utvrđeno je kako se frazemski antonimi mogu podijeliti na više načina:

- 1) po podrijetlu sastavnica na raznokorijenske i istokorijenske (ovoj podjeli pripadaju isključivo frazemski antonimi s jednom ili dvije različite sastavnice)¹¹,
- 2) prema trima podskupinama antonima (binarni, stupnjeviti i obratni)¹²,
- 3) tri tipa suprotstavljanja frazema s obzirom na broj suprotstavljenih sastavnica i značenje koje imaju (Šarić 2007:138 – 140).

Za ovaj su rad odabrane dvije podjele koje se smatraju temeljnima i koje su primjenjive na popis utvrđenih frazemskih antonima, to su podjele pod 2) i 3).

4.1. Podjela frazemskih antonima prema broju sastavnica frazema koji ostvaruju antonimni odnos

Navedena se podjela uzima kao temeljna podjela frazemskih antonima za ovaj rad, a preuzima se iz studije Ljiljane Šarić (Šarić 2007:138 - 140) te je ista utvrđeno primjenjiva na ranije doneseni popis (tablicu) frazemskih antonima. Moguća su tri tipa:

- 1) oni koji se razlikuju u jednoj leksičkoj jedinici,
 - 2) koji se razlikuju u dvjema ili više leksičkih jedinica,
 - 3) frazemi čija su značenja u antonimnom odnosu, ali njihove leksičke jedinice nisu antonimi.
- Unutar svakoga navedenog tipa, piše se popis onih frazemskih antonima koji određenom tipu pripadaju.

¹¹ Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.
<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemanyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>

¹² Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.
<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemanyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>

4.1.1. Razlika u jednoj leksičkoj jedinici

Frazemski antonimi koji slijede ostvaruju suprotnost u jednoj leksičkoj jedinici, najveći broj odabranih frazemski su antonimi po izrazu i sadržaju (kako se nalaze i u tabličnom prikazu): *ključni (veliki, krupni) igrač – sitni igrač; solo igrač – timski igrač; hladiti jaja – oznojiti jaja; kao kec (as) na desetku (deset) – kao kec (as) na jedanaest; odriješiti (odvezati, razvezati) kesu – stegnuti (pritegnuti, zavezati) kesu; bez kičme – imati kičmu; otpustiti ručnu kočnicu – povući ručnu kočnicu; držati korak – izgubiti/ gubiti korak; korak naprijed (dalje) – korak natrag (nazad); drugoga kova (soja) – istoga kova (soja); novoga kova – staroga kova; u trendu – izvan trenda; vruće (vrole) krvi – hladne krvi; malo kad – svako malo; porušiti (srušiti/ rušiti, spaliti/ spaljivati, paliti) < sve > mostove < za sobom (iza sebe) > - sagraditi/ graditi (izgraditi) mostove; imati mozga < u glavi > - nemati mozga < u glavi >; imati soli u glavi – nemati soli u glavi; gajiti nadu – izgubiti/ gubiti < svaku > nadu; izgubiti obraz – sačuvati obraz; narasti (porasti/ rasti) u očima – pasti/ padati u očima; otvorenih očiju – zatvorenih očiju; biti (ostati) u drugom planu – biti u prvom planu; imati široke poglede – imati uske poglede; širokih pogleda – uskih pogleda; obratiti se/ obraćati se (doći/ dolaziti) na krivu (pogrešnu) adresu – obratiti se/ obraćati se (doći/ dolaziti) na pravu (dobru) adresu; akcije padaju – akcije rastu (skaču); < i > po babu (babi) i po stričevima – ni po babu (babi) ni po stričevima; prikazati/ prikazivati u crnoj boji – prikazati/ prikazivati u ružičastoj boji (svjetlu); na drugo brdo tkan – na isto (jedno) brdo tkan; ubaciti/ ubacivati (prebaciti/ prebacivati) u nižu brzinu – ubaciti/ ubacivati (prebaciti/ prebacivati) u petu (višu) brzinu; ni po (pod) svaku cijenu – po (pod) svaku cijenu; u krivi (zao) čas – u pravi čas; imati tri čiste – nemati tri čiste; ići niz dlaku – ići uz dlaku; imati prazan džep (džepove) ili biti prazna džepa (džepova) – imati (dubok) džep (džepove); bez fige u džepu – s figom u džepu; biti na dobru glasu – biti na zlu (lošem) glasu; doći na dobar glas – doći na zao (loš) glas; nema < ni > glave ni repa – ima glavu i rep; misliti (razmišljati) svojom (vlastitom) glavom – misliti (razmišljati) tuđom glavom; bolja (ljepša) polovica – jača polovica; životna (družica) suputnica – životni suputnik; ljepši (slabiji, nježniji) spol – jači spol; povući kriv (pogrešan) potez – povući pravi potez; biti na dobrom (pravom) putu – biti na krivom (pogrešnom) putu; silazna putanja – uzlazna putanja; doći/ dolaziti (dospjeti/ dospijevati) u krive (pogrešne) ruke – doći/ dolaziti (dospjeti/ dospijevati) u prave ruke; iz druge (treće) ruke – iz prve ruke; na duge staze (pruge) – na kratke staze; dobra strana – loša strana; jaka (jača) strana – slaba strana; s dobre strane – s loše strane; plivati (ići) protiv struje – plivati (ići) sa strujom; onaj svijet – ovaj svijet; dati/ davati crveno svjetlo – dati/ davati zeleno svjetlo; prikazati/ prikazivati (pokazati/ pokazivati) u*

lijepom (najljepšem, najboljem) svjetlu – prikazati/ prikazivati se (pokazati/ pokazivati se) u lošem svjetlu; na tren – ni na tren (čas); u svom trošku – o tuđem trošku; odigrati/ igrati (imati) sporednu (malu, drugorazrednu) ulogu – odigrati/ igrati (imati) veliku (važnu, ključnu) ulogu; širokih vidika – uskih vidika; duga (dugoga) vijeka – kratka (kratkoga) vijeka; svirati drugu violinu – svirati drugu violinu; biti dobre volje – biti loše (zle) volje; vrata su otvorena – vrata su zatvorena; roditi se pod nesretnom zvijezdom – roditi se pod sretnom zvijezdom; gledati crno – gledati ružičasto; dati/ davati (pružiti/ pružati) < dobar > primjer – dati/ davati (pružiti/ pružati) loš primjer.

4.1.2. Razlika u dvjema ili više jedinica

Izvući se/ izvlačiti se iz nebranog (neobranog) grožđa – uhvatiti (zateći) u nebranom (neobranom) grožđu; izaći/ izlaziti (iskočiti/ iskakati) iz kolotečine – ući/ ulaziti u kolotečinu; izaći/ izlaziti iz mode – ući/ ulaziti u modu; pasti (padati) u drugi plan – dići/ dolaziti (izbiti/ izbijati) u prvi plan; navući (natovariti) bijedu na vrat – skinuti bijedu s vrata; svirati (puhati) u iste diple – udarati/ udariti u druge diple; izvan dohvata – na dohvatu ruke; ispod glasa – na (u) sav glas ili iz sveg glasa; ispasti/ ispadati iz gifa – ući/ ulaziti u gif ili uhvatiti/ hvatati gif; ispod < svake > razine (nivoa) – na svakoj (najvišoj) razini (nivou); ni u kom slučaju – u svakom slučaju; vući se (miljeti) < sporo > kao puž – trčati (juriti) kao zec; dobar kao anđeo – pokvaren (zao) kao mućak; bijel bjelcat – crn crncat; izvući/ izvlačiti (izvaditi/ vaditi) iz govana (govna, dreka) – uvaliti/ uvaljivati u < velika > govna.

4.1.3. Frazemi čija su značenja u antonimnom odnosu, ali njihove leksičke jedinice nisu antonimi

Ovomu tipu frazemskih antonima pripada najveći broj pronađenih parova, stoga će se izdvojiti po jedan par svake frazemske antonimne skupine koje su navedene u tabličnom prikazu: *ništa pod < milim > bogom – od a do ž; razumjeti se kao magarac (magare) u kantar – imati u malom prstu; < kao > prvo i prvo – u konačnici; od šuba – mic po mic; prva liga – jad i čemer; ružan kao akrap – praznik (blagdan) za oči; nemati (ne poznavati) granice (granica) – naći/ nalaziti < pravu > mjeru; duša od čovjeka – pokvaren (zao) do srži; vidi se (vidjelo se) iz aviona – čorbine čorbe čorba; otići pod crnu zemlju – ugledati svijet; osušiti se*

kao bakalar – udebljati se kao svinja (prasac, prase); nadohvat ruke – na kraj svijeta; pod stare dane – u cvijetu mladosti; taj smo film već gledali (vidjeli) – to mi je prvi glas; smrdi (miriše) po naftalinu ili smrdi (miriše) na naftalin – posljednji (zadnji) krik mode; alfa i omega – stoka sitnog zuba; ima na bacanje – u tragovima; < i > anđeli bi jeli – za jednokratnu upotrebu (uporabu); < jedva > sastaviti/ sastavljati (vezati/ vezivati) kraj s krajem – živjeti kao kralj (< mali > car); za bagatelu – košta kao suho zlato; spavati kao zec – spavati (zaspati) kao zaklan; čista srca – svim farbama prefarban (ofarban); klonuti (pasti/ padati) duhom – osmijeh od uha do uha; tiho kao u crkvi – huka i buka; ni pod razno – u svakom pogledu; ne vrijedi (ne valja) ni pišljiva bobica – zlata vrijedan; na sveto nigdarjevo - < i > svetkom i petkom ili < i > petkom i svetkom; raditi (tegliti) kao konj (vol, marva, životinja, stoka) – krasti bogu dane; stari lisac – mora (treba) < još > puno (mnogo) žganaca (pure, palente) pojesti; umrijeti/ umirati od gladi – sit do grla (guše); prazno (pusto, puko) obećanje - < to je > kao amen; biti sličan (nalik) kao dvije kapi vode – kao bog i šeširdžija; mačji kašalj – zamršeno klupko; suh kao barut – mokar (pokisao) kao miš; imati petlje (petlju) – bojati se < i > < svoje > vlastite sjene ili bojati se < i > svoje sjene; kao od brda (brijega, stijene) odvaljen – nema ga što vidjeti; otkriti/ otkrivati Ameriku – španska sela; dotaknuti (dodirnuti) dno < dna > - dići/ dizati se (roditi se/ rađati se) iz pepela; reći/ govoriti (kazati) bobu bob, a popu pop – lagati kao pas; daleko dogurati (dotjerati) – obrati bostan; gledati (vidjeti) boga – mrziti (prezirati) iz dna (dubine) duše; borba prsa o (u) prsa – borba Davida i Golijata; biti na konju – pasti (spasti) s konja na magarca; s guštom – s knedlom u grlu; biti/ naći se (nalaziti se) iza (onkraj) brave – slobodan kao ptica na grani; zakopčan do grla – izaći iz < svoje > čahure; vrvi kao u košnici – ni žive duše nema (nije bilo); kasniti u fazi – ne časiti < ni > časa; u najkraćim crtama (potezima) – bez kraja i konca; živa (hodajuća, putujuća) enciklopedija (leksikon) – < mjerna > jedinica za glupost; biti po ćudi – ne dati se krstiti; biti (osjećati se) kao doma – steže se (steglo se) grlo; biti u stanju – imati dvije lijeve; biti od koristi – kao gluhomu dobro jutro (dan); dan D – sitna riba; izgubljena ovca – pogodak u sridu; ne bez razloga – igrom sudbine (slučaja).

4.2. Podjela frazemskih antonima s obzirom na tri podskupine antonima: binarni, stupnjeviti i obratni

Osnovna je podjela antonima na binarne, stupnjevite i obratne s obzirom na njihovu značenjsku opreku. Binarnim se antonimima smatraju oni koji u potpunosti isključuju značenje drugoga, „dolaze u parovima koji iscrpljuju sav relevantan prostor između sebe“ (Šarić 2007:37). Stupnjeviti su antonimi samo oni koji predstavljaju krajnje točke na određenoj značenjskoj relaciji (Šarić 2007:38), ovdje postoji mogućnost *srednjega/ neutralnog člana*¹³ (o njemu će biti više riječi u posebnom poglavlju ovoga rada). Kod obratnih je antonima ključ u obrnutu redosljedu nekoga odnosa ili situacije (Šarić 2007:37). Navedena podjela odgovara, i potvrđena je u leksičkim antonimima. Međutim Kovács u znanstvenom članku odlučuje ispitati mogućnost primjene ove podjele na frazemske antonime. Naglašava se dakle da je ova podjela frazemskih antonima moguća, premda se donosi i obrazloženje zašto valja biti oprezan s ovom podjelom te zašto ipak ne može u potpunosti biti primijenjena na frazemske antonime. Razlozi koje navodi Kovács su sljedeći: 1) nema potrebe za svrstavanjem frazemskih antonima u binarne, jer svi su frazemski antonimi binarni (frazemski antonimijski parovi već svojim značenjem isključuju jedni druge), 2) vrlo je mala mogućnost *srednjega člana*, u slučaju da ga ima, vrlo je rijetka pojava, 3) o obratnim frazemskim antonimima može se govoriti isključivo ako oni svojim značenjem tvore opreku, ako je dakle izrazom obratni redosljed, ali značenje isto, ne možemo govoriti o obratnom frazemskom antonimu¹⁴.

1) Svi frazemski antonimi koji se nalaze u tabličnom prikazu mogu se smatrati binarnim, svaki frazem koji ima antonimijski par svojim značenjem isključuje drugoga. Tako ako kažemo da se netko u nešto *razumije kao magarac u kantar*, želimo reći da netko ne zna nešto, tomu frazemu opreku bi činio frazem da netko nešto *ima u malom prstu*, tj. netko nešto vrlo dobro zna – iz navedenog proizlazi binarni antonimijski odnos **znati – ne znati**. Veći stupanj opreke među frazemima čine frazemi čije su sastavnice u binarnom antonimnom odnosu **starost – mladost**, jer reći za osobu da je *u cvijetu mladosti* ili da je *star kao Metuzalem* u potpunosti

¹³ Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.
<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemanyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>

¹⁴ Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.
<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemanyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>

isključujemo značenje jednoga odnosno drugoga frazema. Istomu možemo pridružiti i odnos **siromaštvo – bogatstvo** koji ostvaruju frazemi da je netko *bez kuće i kućišta* ili da *pliva (živi) u slasti i lasti (masti)*.

2) Pronađen je izrazito mali broj frazemskih antonima gdje postoji mogućnost tzv. *srednjeg člana*. U stupnjeviti odnos može se staviti odnos **loš – dobar – odličan**, tomu bi odnosu odgovarali frazemi ***jad i bijeda – ne biti za baciti – prva liga***. Stupnjevanje ovih frazema ogleda se u njihovu značenju, od onoga što je izrazito loše do onoga što je izvanredno, kao srednje područje bilo bi ono što je u redu, niti je loše niti je izvanredno. Isto je vidljivo i u odnosu **ništa – nešto – sve** s pripadajućim frazemima ***ništa pod < milim > bogom – neki bog (vrag, đavo) – od a do ž***. Posljednji primjer koji je pronađen odnosi se na inteligenciju, stupnjevanjem frazema ***glup kao stup – nemati < baš > previše u glavi – živa (hodajuća, putujuća) enciklopedija (leksikon)***, sukladno s njihovim značenjima, ostvaruje se odnos **glup – priglup – pametan**.

3) Obratnih antonima u frazemima ima također izuzetno mali broj. Problem je u tome što kod frazemskih antonima, i onda kada je vidljiv obrnuti redoslijed događaja, značenje frazema je isto. Pronađeni frazemi u kojima antonimi stoje u obratnom odnosu, ovisno o stajalištu osobe koja promatra određenu situaciju, su sljedeći: *dati/ davati (pokazati/ pokazivati) crveni karton – dobiti/ dobivati crveni karton; dati/ davati (pokazati/ pokazivati) žuti karton – dobiti/ dobivati žuti karton; dati po nosu – dobiti/ dobivati po nosu; dati po prstima – dobiti/ dobivati po prstima; dati/ davati batine – dobiti/ dobivati batine*.

5. Veznici u frazemskim antonimima

U radu je ranije navedeno kako je antonimija uglavnom usmjerena prema punoznačnim riječima, međutim ona je svakako ostvariva i u nepunoznačnim (npr. veznici). Veznička antonimija vidljiva je i u nekoliko frazemskih antonima u kojima se opreka ostvaruje upravo u veznicima. Zapravo je ona jedino utvrđena u sastavnim veznicima, što su potvrdile i Lana Hudeček i Milica Mihaljević u znanstvenom radu *Veznička sinonimija i antonimija u hrvatskoj leksikografiji*. Sastavni veznici podložniji su antonimiji od posljednjih i uzročnih veznika zbog toga što je „sintaktičko ustrojstvo uzročnih i posljednjih rečenica bitno različito“ (Hudeček 2008:193). Jedini sastavni veznici s antonimnim parom jesu **i/ te – ni/ niti**. Primjeri su frazemskih antonima s utvrđenom vezničkom antonimijom sljedeći:

na tren – ni na tren,

< i > po babu (babi) i po stričevima – ni po babu (babi) ni po stričevima,

po (pod) svaku cijenu – ni po (pod) svaku cijenu,

ima i glavu i rep – nema ni glave ni repa.

6. Višeznačnost sastavnice frazema

Polisemija je raširena jezična pojava, a u antonimiji je važna zbog porasta broja potencijalnih antonima za onu riječ koja ima više značenja (Šarić 1992:179). Kada je riječ o frazemima, uz jednu frazemsku antonimijsku skupinu može se vezati njih više. Takav je slučaj sa skupinom *star* uz koju kao antonimijski parovi dolaze *mlad*, *nov*, *moderan*.¹⁵ Antonimijski odnosi omogućuju da se utvrdi značenje polisemne riječi (Šarić 2007:51), isti je slučaj i s frazemima. Primjerice, frazemi *sa x godina na leđima (grbači)*, *taj smo film već gledali (vidjeli)* i *smrdi (miriše) na naftalin ili smrdi (miriše) po naftalinu* mogu se svrstati pod istu frazemsku antonimnu skupinu koja označava nešto što je staro, međutim tek kada frazemima pridružimo njihove antonimne parove – 1. *sa x godina na leđima (grbači)* – *mlad kao rosa*; 2. *taj smo film već gledali (vidjeli)* – *to mi je prvi glas*; 3. *smrdi (miriše) na naftalin* – *biti u modi* – otkrivamo njihovo pravo značenje. Prvi frazemski antonimijski par ostvaruju antonimijski odnos *star* – *mlad* koji se odnosi na životnu starost, oni odgovaraju isključivo jedni s drugima, jer ako bi u odnos stavili frazeme *sa x godina na leđima* i *nov novcat* ne bismo mogli govoriti o suprotstavljenom odnosu jer se prvi frazem odnosi na životnu dob a drugi na stanje/ pojavu. Drugi frazemski antonimijski par odnosi se na leksičke antonime *star* – *nov* u smislu da je nešto otprije poznato ili dotrajalo, odnosno da je novo, neviđeno ili nepoznato. Treći frazemski antonimijski par odnosi se na *staro* – *moderno*, dakle da nešto nije ili jest aktualno.

¹⁵ Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.
<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemenyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>

7. Odstupanja u antonimiji koja su uočena u frazemskim antonimima

Odstupanja u antonimnom odnosu donosi Marija Turk u znanstvenom radu *Neka odstupanja u antonimskoj simetriji u hrvatskom jeziku*: 1) odsutnost pozitivnog antonimskog parnjaka, 2) prividna antonimija, 3) kolokacijsko raslojavanje antonimskih parnjaka, 4) odsutnost srednjeg člana u stupnjevitim antonimima, 5) deantonimizacija (Turk 2004:88). O prividnoj antonimiji govori i Ljiljana Šarić spominjući negiranje kao postupak tvorenja antonima, naime dodavanjem prefiksa ne- kojoj riječi nije pravilo da će ona tada postati njoj antonimijski par (Šarić 1992:180).

U frazemskim antonimima utvrđena su odstupanja pod točkama 2) i 4).

O prividnoj antonimiji u frazemima možemo govoriti u primjeru *imati srca – nemati srca*. Afirmativnomu frazemu *imati srca* pridružuje se značenje dobrote, tj. osoba koja *ima srca* je dobra osoba, dok se negiranim frazedom *nemati srca* misli na osobu koja nema razumijevanja ili osobu koja nema hrabrosti nešto učiniti. Prividna se antonimija može zamijetiti i u primjeru frazema *daj Bože* (sa značenjem da želimo da se nešto ostvari) – *ne daj Bože* (sa značenjem da je nešto učinjeno nikako/ loše ili pak da se ne bi nešto dogodilo slučajno). Odstupanje od prisutnosti srednjeg člana u frazemskim je antonimima utvrđeno u primjerima gdje su kao sastavnice frazema upravo stupnjeviti antonimi, osim u iznimno malom broju onih frazemskih antonima koji su napisani ranije u radu (poglavlje *Podjela frazemskih antonima s obzirom na tri podskupine antonima: binarni, stupnjeviti i obratni*, točka 2.)

8. Zaključak

Zaključno se može reći kako je otvoreno raznih drugih mogućnosti za daljnju obradu i istraživanje frazeološke antonimije. Činjenica koja napisanomu ide u prilog jest velik korpus frazemskih antonima, i to pronađenih samo u *Hrvatskom frazeološkom rječniku*. Obradom je rječnika utvrđeno da u nekim slučajevima nije zabilježen poneki frazem koji je poznat, primjerice frazemu *bijel kao snijeg* nije zabilježen antonimi frazemski parnjak *crn kao noć* ili *crn kao katran*. Stoga to otvara daljnju mogućnost da se korpus proširi. Iz rada se dalje zaključuje kako temeljna podjela frazemskih antonima prema broju njihovih sastavnica odgovara u potpunosti, a najveći je broj frazemskih antonima koji pripadaju trećem tipu podjele (frazemi čija su značenja u antonimnom odnosu, ali ne i njihove leksičke jedinice). Moguća je i podjela prema trima podskupinama antonima, no treba biti na oprezu kada su u pitanju obratni antonimi kao sastavnice frazemskih antonima.

9. Popis literature

1. Anić, Vladimir; Goldstein, Ivo (2000) *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.
2. Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica (2008) *Veznička sinonimija i antonimija u hrvatskoj leksikografiji*. Rasprave, god.34, br.1, str. 167 – 198.
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=55749
3. Katunar, Daniela (2014) *Prepositional antonymy in Croatian: a corpus approach*. Suvremena lingvistika, god. 40, br. 78, str. 151 – 169.
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=194021
4. Kovács, Aleksandra (?) *Frazeološka antonimija u hrvatskom jeziku*. Filologia.hu.
<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemenyek/frazeolo%C5%A1ka-antonimija-u-hrvatskom-jeziku.html>
5. Mahmutović, Alisa (2014) *Frazemska antonimija u epskoj poeziji*. Književni jezik, br.1 – 2, str. 135 – 152. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=244259>
6. Menac, Antica; Fink, Arsovski, Željka; Venturin, Radomir (2014) *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
7. Šarić, Ljiljana (1992) *Antonimija: neke značenjske i tvorbene odrednice*. Rasprave, god. 18, br. 1, str. 177 – 191. <https://hrcak.srce.hr/69362>
8. Šarić, Ljiljana (2007) *Antonimija u hrvatskome jeziku: Semantički, tvorbeni i sintaktički opis*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
9. Turk, Marija (2004) *Neka odstupanja u antonimskoj simetriji u hrvatskom jeziku*. Fluminensia, god. 16, br. 1- 2, str. 87 - 94. <https://hrcak.srce.hr/4357>

Izvori

1. Hrvatska enciklopedija – Antonim (pristupano 4. rujna 2019.)
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=3159>

10. Sažetak i ključne riječi

Rad se bavi frazemskim antonimima koji su pronađeni ekscerpiranjem iz *Hrvatskoga frazeološkog rječnika*, u radu su tablično poredani u tri cjeline. Na njima će se primijeniti ukupno tri podjele, dvije su podjele koje vrijede za antonimiju (1. pridjevna, glagolska i imenička antonimija, 2. binarni, stupnjeviti i obratni antonimi) te će se ona primjenjivati na sastavnice frazema koje ostvaruju antonimijski odnos. Treća je podjela frazemskih antonima prema broju njihovih sastavnica i ona je potvrđena i primjenjiva isključivo u frazeološkoj antonimiji, a ujedno i čini temeljnu podjelu ovoga rada. U frazemskim antonimima primijećena su dva odstupanja od antonimijske simetrije – prividna antonimija i odsutnost srednjega člana. Dio je rada posvećen vezničkoj antonimiji i polisemnim sastavnicama frazema.

Ključne riječi: frazeologija, antonimija, frazeološka antonimija, podjela frazemskih antonima

Phraseological antonymy

Keywords: phraseology, antonymy, phraseological antonymy, division of phrasemic antonyms